

חלוּתֵי הַיָּא / שאול יונתן וינגורט weingort@gmail.com

בתוך הצרה נדמה לנו לפעמים שאין נחמה. אם השליחות שלי
נקטעה, מה יוכל להוציא אותי? ההכרה שהמטרה של הצער
והצרה היא בפחד שלי, ואצליח להפוך את היראה שלי ליראת
ה, מביאה לנחמה גם לנפש הממאנת להנחם.

(א) לְמַנְצַחַ עַל (יְדִיתוֹן) יְדִיתוֹן
לְאַסֹּף מִזְמוֹר.

(ב) קוֹלֵי אֵל אֶל-לֵהִים וְאַצְעָקָה,
קוֹלֵי אֵל אֶל-לֵהִים וְהֶאֱזִין אֵלַי.
(ג) בְּיוֹם צָרָתִי אֶ-דְּנִי דְרָשְׁתִּי,
יְדִי לַיְלָה נִגְרָה וְלֹא תִפּוּג,
מֵאַנְהָ הַנְּחָם נַפְשִׁי.
(ד) אֶזְכְּרָה אֶל-לֵהִים וְאַהֲמִיָּה,
אֲשִׁיחָה וְתִתְעַטֵּף רוּחִי.
סָלָה.

(ה) אַחֲזֶתֶת שְׁמֵרוֹת עֵינַי,
נִפְעַמְתִּי וְלֹא אֲדַבֵּר.
(ו) חֲשַׁבְתִּי מִיָּמִים מִקֶּדֶם,
שָׁנוֹת עוֹלָמִים.

(ז) אֶזְכְּרָה נְגִינְתִי בַּקִּילָה,
עַם לְבַבִּי אֲשִׁיחָה וְיַחַפֵּשׂ רוּחִי.
(ח) הִלְעוֹלָמִים יִזְנַח אֶ-דְּנִי,
וְלֹא יִסִּיף לְרָצוֹת עוֹד.
(ט) הָאֶפֶס לְנִצַּח חֲסִדוֹ,
גָּמַר אִמָּר לְדָר וְדָר.
(י) הִשְׁכַּח חֲנוּת אֶ-ל,
אִם קִפְּץ בָּאָף רַחֲמָיו.
סָלָה.

(יא) וְאָמַר
חֲלוּתֵי הַיָּא,
שָׁנוֹת יָמִין עָלְיוֹן.
(יב) (אֲזַכִּיר) אֶזְכּוֹר מֵעַלְלִי יָ-הֵא,
כִּי אֶזְכְּרָה מִקֶּדֶם פְּלֹאֶף.
(יג) וְהִגִּיתִי בְּכָל פְּעֻלָּף,

ובְעֵלִילוֹתַי אֲשִׁיחָה.
(יד) אֶ-לֵהִים בְּקִדְשׁ דְּרָכָךָ,
מִי אֶ-ל גְּדוֹל כְּאֵל-לֵהִים.
(טו) אֶתְהָא-ל עֲשֵׂה פְלֵא,
הוֹדַעְתָּ בְּעַמִּים עֲדָךְ.
(טז) גְּאֻלְתָּ בְּזִרְוֹעַ עֲמָךְ,
בְּנִי יַעֲקֹב וַיֹּסֶף.
סָלָה.

(יז) רְאוּךָ מִיָּם אֶ-לֵהִים,
רְאוּךָ מִיָּם יְחִילוּ,
אֵף וְרָגְזוּ תַהֲמוֹת.
(יח) זָרְמוּ מִיָּם עֲבוֹת,
קוֹל נְתַנּוּ שְׁחָקִים,
אֵף חֲצִצְיָךְ יִתְהַלְכוּ.
(יט) קוֹל רַעְמָךְ בַּגְּלָגֶל,
הֵאִירוּ בְּרָקִים תִּבְל,
רָגְזָה וַתִּרְעַשׂ הָאָרֶץ.
(כ) בְּיָם דְּרָכָךְ,
(ושביליך) וַיִּשְׁבִּילְךָ בְּמִיָּם רַבִּים,
וַעֲקֹבוּתִיךָ לֹא נָדְעוּ.
(כא) נְחִיתָ כְּצֹאן עֲמָךְ,
בְּיַד מִשָּׁה וַאֲהָרוּ.

למזמור זה כותרת כפולה: מחד, על ידותון, ומאידך לאָסָף מְזֻמֹּר. ידותון ואסָף הם שנים מהמשוררים אותם העמיד דוד (דבה"א טז, לו-מא): וַיַּעֲזֹב שָׁם לִפְנֵי אַרְוֹן בְּרִית הַ לְאָסָף וּלְאַחִיו, לְשֵׁרֵת לִפְנֵי הָאָרוֹן תְּמִיד לְדָבָר יוֹם בְּיוֹמוֹ וגו'. וְאֵת צְדוֹק הַכֹּהֵן וְאַחִיו הַכֹּהֲנִים לִפְנֵי מִשְׁכַּן הַ בַּבְּמָה אֲשֶׁר בְּגִבְעוֹן וגו' וְעַמְהֵם הֵימָן וַיִּדְוִתוֹן וַיִּשְׁאַר הַבְּרוּרִים אֲשֶׁר נִקְבּוּ בְּשֵׁמוֹת לְהַדוֹת לֵה הַ כִּי לְעוֹלָם חֲסָדוֹ. ונראה, כי חלק ממזמור זה הוא של ידותון, ועל גביו ישנו מזמור של אסָף.

קל להבחין בשני חלקים במזמור זה – באחד (ב-י) מדבר המשורר לעצמו על צרתו הפרטית, ובשני (יא-כא) מדבר המשורר לה על הניסים שהוא עשה לעם כולו.

נראה, כי התבוננות במילים של החלק הראשון במזמור, הבנוי כמזמור עצמאי, מובילה גם להבנה מהי צרתו של המשורר, ואולי נוכל גם לדעת מיהו המשורר.

בתחילה (ב-ד. 27 מילים) המשורר מתאר את הפניה לה שלש פעמים: קוֹלִי אֶל אֶ-לֵהִים וְאַצְעֻקָה, קוֹלִי אֶל אֶ-לֵהִים וְהֵאֲזִין אֱלֹהֵי. בְּיוֹם צָרָתִי אֶ-דְּנִי דְרָשְׁתִּי. יום הצרה שלו מתואר במילים: יְדִי לִלְחָה נִגְרָה וְלֹא תַפּוּג, ולפיכך מְאֵנָה הַנְּחָם נִפְשִׁי. אֲזַכְּרָה אֶ-לֵהִים וְאַהֲמִינָה, אֲשִׁיחָה וַתִּתְעַטֵּף רוּחִי.

לבסוף (ז-י. 29 מילים) מתאר המשורר שלש פעמים את התמיהות שלו על ה: הַלְעוֹלָמִים יִזְנַח אֶ-דְּנִי, וְלֹא יִסִּיף לְרַצוֹת עוֹד. הָאֶפְס לְנֶצַח חֲסָדוֹ, גְּמַר אֲמָר לְדָר וְדָר. הַשְּׂכַח חַנוּת אֶ-ל, אִם קִפְצָ בְּאֵף

רַחֲמֵיו. גם כאן נזכר הזיכרון של הימים לפני הצרה, והדיבור עם עצמו: אֲזַכֵּרָה נְגִינָתִי בְּלִילָהּ, עִם לִבִּי אֲשִׁיחָה וַיִּחַפֵּשׂ רוּחִי.

מסתבר, שקרה משהו לידו של המנגן, יָדֵי לִילָה נִגְרָה וְלֹא תִפּוּג, והוא יכול רק לזכור את נגינתו בלילה, מפני שהוא כבר לא יכול לנגן. המשורר לא רק דבר בפיו, אלא גם היה מנגן בכלי, ולפיכך פגיעה בידו היא פגיעה ביכולתו לנגן.

במרכז חלק זה (ה-ו. 11 מילים, שמאזנות בין תחילת החלק לסופו) מתאר המשורר שהוא כבר לא יכול לדבר, אלא רק לחשוב על העבר: אַחֲזֶתְּ שְׁמֵרוֹתַי עֵינַי, נִפְעַמְתִּי וְלֹא אֲדַבֵּר. חֲשַׁבְתִּי יָמִים מְקַדָּם, שְׁנוֹת עוֹלָמִים.

מי מבין השנים הוא המנגן שנפגע? ייתכן שזהו דווקא יְדוּתוֹן, שאין לו מזמורי תהילים משל עצמו, ובשלוש המזמורים בהם הוא נזכר, היה זה עם מישהו נוסף: במזמור לט כתוב לְמַנְצֵחַ (לידיתוֹן) לְיָדוּתוֹן מְזֻמֹּר לְדָוִד, במזמור סב כתוב לְמַנְצֵחַ עַל יְדוּתוֹן מְזֻמֹּר לְדָוִד, ובמזמור שלנו כתוב לְמַנְצֵחַ עַל (ידיתוֹן) יְדוּתוֹן לְאַסָּף מְזֻמֹּר. אסף נזכר בשנים עשר מזמורי תהילים (נ, עג-פג), וברובם הוא המשורר היחיד. ניתן גם לדרוש, שהכתיב ידיתוֹן רומז לידו של ידוּתוֹן שנפגעה, כמו שכתוב בפרק שלנו, והלויים מבניו היו השוערים (דבה"א טז, לח-מב). ועוד יש להעיר, שאת אסף העמיד דוד במקום ארון הברית, ואת ידוּתוֹן הוא העמיד במקום המזבח (שם), ומתאים לומר שדווקא ידוּתוֹן הוא המשורר על הצרה הפרטית, ואילו אסף התנבא על גילוי ה.

מעתה, נתבונן בחלק השני של המזמור, הבנוי אף הוא כמזמור עצמאי, אך בתקבולת ישרה (יא-כא). בתחילה (יא-טז. 39 מילים), המשורר מצביע על פחד וחיל מגילוי ה, ונזכר בהשלכות הפלא של קריעת ים סוף: וְאָמַר חֲלוּתִי הָיָא, שְׁנוֹתַי יָמִין עָלְיוֹן. (אזכיר) אֲזַכֹּר מַעֲלָלֵי יְ-הוָה, כִּי אֲזַכֵּרָה מְקַדָּם פְּלִאָה. וְהִגִּיתִי בְּכָל פְּעֻלָּהּ, וּבַעֲלִילוֹתֶיהָ אֲשִׁיחָה. אֶ-לֵהִים בְּקִדְשׁ יְרֻכָּהּ, מִי אֶ-ל גְּדוֹל כֹּא־לֵהִים. אֲתָה הָאֶ-ל עֲשֵׂה פְלָא, הוֹדַעְתָּ בְּעַמִּים עֲזָה. גִּאֲלַתָּ בְּרוּעַ עַמֶּךָ, בְּגִי יַעֲקֹב וַיֹּסֵף.

בדברי המשורר ישנו רמז ברור לשירת הים (שמות טו, א-יט), והשלכות הפלא על האנושות כולה: עֲזִי וְזַמְרַת יְ-הוָה. יְמִינְךָ הַנְּאֻדִּי בַּחַיִּת, יְמִינְךָ הַתִּרְעָץ אוֹיֵב. מִי כִמְכָה בְּאֵלֶם הַ, מִי כִמְכָה נְאֻדֵּךְ בְּקִדְשׁ, נוֹרָא תִהְלֵת עֲשֵׂה פְלָא. נְחִיתָ בְּחִסְדְּךָ עִם זֶו גִּאֲלַתָּ, נְהַלְתָּ בְּעֲזָה אֶל נוֹה קִדְשֶׁךָ. שְׁמְעוּ עַמִּים יְרֻזּוּן, חִיל אַחֲזֵי יִשְׁבִּי פְלִשְׁתַּי.

לבסוף (יז-כא. 41 מילים) מצביע המשורר על קריעת הים עצמו, ועל כך שהארץ עצמה רעשה לפני ה: רִאֲוֶה מַיִם אֶ-לֵהִים, רִאֲוֶה מַיִם יַחֲלוּ, אֶף יְרֻזּוּ תְהֵמוֹת. זָרְמוּ מַיִם עֲבוֹת, קוֹל נְתָנוּ שְׁחָקִים, אֶף חֲצִצִּיף יִתְהַלְכוּ. קוֹל רַעֲמָהּ בְּגִלְגָל, הָאִירוּ בְּרָקִים תִּבְל, רְגִזָּה וַתִּרְעַשׂ הָאָרֶץ. בְּיָם יְרֻכָּהּ, (ושביליד) וּשְׁבִילָהּ בְּמַיִם רַבִּים, וַעֲקֹבוּתֶיהָ לֹא נִדְעוּ. נְחִיתָ כִצְאוֹן עַמֶּךָ, בְּיַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן.

תיאור זה רומז לתיאור קריעת הים, שמופיע לפני שירת הים (שמות יד, טו-לא): וַיְהִי הָעֶנָן וַיִּחַפֵּשׂ וַיִּבָּר אֶת הַלְּיָלָה. וַיֹּלֶךְ ה' אֶת הַיָּם בְּרוּחַ קְדִים עָזָה כָּל הַלְּיָלָה, וַיִּשָּׂם אֶת הַיָּם לְחַרְבָּה וַיִּבְקְעוּ הַמַּיִם. וַיְהִי בְּאֲשַׁמְרַת הַבֶּקָר וַיִּשְׁקֹף ה' וּגוּ בְּעַמּוּד אֵשׁ וַעֲנָן. וַיִּט מֹשֶׁה אֶת יָדוֹ עַל הַיָּם, וַיִּשָּׁב הַיָּם לַפְּנוֹת בְּקָר לְאִיתָנוּ. וַבְּנֵי יִשְׂרָאֵל הִלְכוּ בַיַּבְשָׁה בְּתוֹךְ הַיָּם, וְהַמַּיִם לְהֵם חָמָה מִימִינָם וּמִשְׁמָאלָם.

מדוע מזכיר לנו אסף בשירתו את קריעת ים סוף?

נראה, כי עיון בסיפור על קריעת הים יוביל להבנה במזמור שלנו.

האם הנס של קריעת ים סוף היה נחוץ כדי להציל את ישראל? לא. הרי עם ישראל יצאו ביד רמה, ורק מפני שה אמר למשה (שמות יד, ב): דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁבּוּ וַיַּחֲנוּ לַפְּנֵי פִי הַחִירָת וּגוּ נִכְחוּ תַחֲנוּ עַל הַיָּם – רדף פרעה אחרי בני ישראל, כמו שהמשיך ה: וְאָמַר פְּרַעֲה לַבְּנֵי יִשְׂרָאֵל נִבְכִים הֵם

בְּאַרְץ, סָגַר עֲלֵיהֶם הַמִּדְבָּר. וְחִזְקֹתִי אֶת לֵב פְּרָעָה וְרִדְף אֶחְרֵיהֶם, וְאֶכְבְּדָה בְּפְרָעָה וּבְכָל חֵילוֹ וְיִדְעוּ מִצָּרִים כִּי אֲנִי ה'. אִם כֵּן, ה' רָצָה בְרִדְפָהּ זֶה בְּשִׁבִיל לְקִרְוֵה אֶת הַיָּם, וְלֹא לְהִיפֹךְ, וּמָה אִירָע? בְּתַחֲלִילָה נֹאמַר: וּפְרָעָה הִקְרִיב, וַיִּשְׂאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת עֵינֵיהֶם וְהִנֵּה מִצָּרִים נֹסֵעַ אֶחְרֵיהֶם, וַיִּירָאוּ מְאֹד וַיִּצְעֲקוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל ה'. הִיָּה פֶחֶד, וְהִיתָה צַעֲקָה. מִדּוּעַ? וְהִרִי ה' אִמַר לְעַם יִשְׂרָאֵל לְשׁוֹב, כַּדִּי שְׁפָרַעָה יִרְדּוּף אַחֲרֵיהֶם? מִסְתַּבֵּר, שְׁמִשָּׁה לֹא אִמַר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל מָה מִטְרַת הַשִּׁיבָה לְפִי הַחִירוֹת, וְהִירָאָה שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הִיא חֶלֶק מִהַמְטָרָה בְּמַהֲלֶךְ זֶה.

ה' אִמַר לְמִשָּׁה: מָה תִצְעֶק אֵלַי? דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּסְעוּ! וְאַתָּה הָרַם אֶת מִטְפְּךָ, וְנִטְּהָ אֶת יָדְךָ עַל הַיָּם וּבִקְעָהוּ, וַיָּבֵאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּתוֹךְ הַיָּם בְּיַבֶּשֶׁה. וְאִכֹּן, וַיִּוָּשַׁע ה' בַּיּוֹם הַהוּא אֶת יִשְׂרָאֵל מִיַּד מִצְרָיִם, וַיִּירָא יִשְׂרָאֵל אֶת מִצְרָיִם מִתַּעַל שְׁפֹת הַיָּם. וַיִּירָא יִשְׂרָאֵל אֶת הַיָּד הַגְּדֹלָה אֲשֶׁר עָשָׂה ה' בְּמִצְרָיִם, וַיִּירָאוּ הָעָם אֶת ה', וַיִּאֲמִינוּ בִּה' וּבְמִשְׁפָּה עֲבָדָו.

אִם כֵּן, יִרְאֵת הָעַם מִהַמְצָרִים, הַפְּכָה לִירְאֵת ה' וְלֹאמוֹנָה בָּהּ בְּזִכּוֹת יְשׁוּעָתָהּ. וְאוֹלִי, גַּם רְמוֹז לְמָה שֶׁקָּרָה לִיד הַנְּגִרָתָה יֵשׁ כֹּאֵן, שֶׁכֵּן מִשָּׁה הָרַם אֶת יָדוֹ, וְדָרְכָה רֹאֵינוּ אֶת יְשׁוּעָתָהּ. מִעַתָּה, נֹשׁוֹב לְמִזְמוֹר שֶׁלְנוּ וְלִתְשׁוּבַת אֶסְף לִידוֹתוֹן: אִכֹּן, יִשְׁנֵם זְמַנִּים קְשִׁים בַּחַיִּים, אֲדָךְ מִטְרַתְּם הִיא לְגָרוֹם לָנוּ לִירְאָה. ה' מִסּוּבֵב אֶת הַסִּיבּוֹת, וְגַם כֹּאשֶׁר נִדְמָה לָנוּ שְׁאִין שׁוֹם מוֹצֵא, הִרִי ה' חוֹתֵר אֶת הַחֲתִירָה וְאִנּוּ מוֹצֵאִים אֶת הַדֶּרֶךְ. כֹּאשֶׁר אִנִּי מִפְּחַד מִהַצָּרוֹת שְׁבֵאִים אֵלַי, וְאִנִּי צוֹעֵק לָהּ וְחוֹשֵׁב שְׁחַלִּילָה ה' שֶׁכַּח לַחוֹן אוֹתִי, וְאִמַר: חֲלוֹתִי הִיא, כְּלוֹמַר: אִנִּי אוֹמֵר לְעַצְמִי שֶׁמִּטְרַת הַצָּרָה הִיא הִירָאָה, וְהַהוֹכַחָה לְכַךְ: שְׁנוֹת יָמִין עֲלִיוֹן, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב בְּשִׁירַת הַיָּם: יָמִינְךָ ה' נִאֲדָרִי בְּפֶתַח, יָמִינְךָ ה' תִּרְעַץ אוֹיְבֵי. שְׁנֵי פְעָמִים הוֹפִיעָה הַיָּמִין שֶׁל ה', מִפְּנֵי שֶׁגַם הַשָּׁמַיִל הַפְּכָה לַיָּמִין, וְגַם הַפְּחַד מִטְרַתּוֹ הִיא יִרְאֵת ה'.